ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

М. В. Мун
Н. М. Садықова

ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫ ПСИХОЛОГИЯ

Оқу құралы

Алматы
«Қазақ университеті»
2017

ӘОЖ 159.9 (075)
КБЖ 88.4 я 73
М 90

Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия және саясаттану факультетінің Ғылыми кеңесі және Редакциялық-баспа кеңесі (№5 хаттама 11шілде 2017 жыл);

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің жанындағы ҚР БжҒМ-нің жоғары және жоғары білім беруден кейінгі Республикалық оқу-әдістемелік кеңесінің «Жаратылыстану ғылымдары», «Гуманитарлық ғылымдар»,«Әлеуметтік ғылымдар, экономика және бизнес», «Техникалық ғылымдар және технология», «Өнер» мамандықтары тобы бойынша оқу-әдістемелік бірлестігі мәжілісінің шешімімен (№2 хаттама 29 маусым 2017 жыл) ұсынылған

Пікір жазғандар:

психология ғылымдарының докторы, профессор ***Д.Д. Дүйсенбеков***
психология ғылымдарының докторы, профессор ***М.Ә. Перленбетов***
психология ғылымдарының кандидаты ***Б.Д. Жигитбекова***

Мун М.В.

М 90 Дифференциалды психология: оқу құралы / М.В. Мун, Н.М. Садықова. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 124 б.

ISBN 978-601-04-2801-0

Бұл оқу құралында типтік бағдарламаны толығымен қамтып көрсететін дифференциалды психология пәнінің негізгі тараулары қарастырылған. Дифференциалды психофизиология, темперамент, мінез бен ерекшеліктер, адам конституциясы ұғымы, жыныстық диформизм модульдері бойынша негізгі ғылыми тұжырымдамалар қамтылған. Оқу құралы материалды түсінуді жеңілдететін әрі оның дұрыс игеріліп, есте қалуына септігін тигізетін көптеген сызбалар мен кестелерден тұрады.

Психология мамандығы бойынша білім алып жатқан студенттер мен ЖОО оқытушылары, дифференциалды психология проблемаларымен айналысып жүрген зерттеушілер, практик психологтар үшін, сондай-ақ дербес өзгешеліктер мәселелерімен қызығушыларға арналған.

ӘОЖ 159.9 (075)
КБЖ 88.4 я 73

ISBN 978-601-04-2801-0

© Мун М.В., Садықова Н.М., 2017
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2017

АЛҒЫ СӨЗ

Дифференциалды психология психология ғылымының негізгі, іргелі салаларының қатарына жатады. Дифференциалды психологияның пәні жеке тұлғалар арасындағы, сонымен қатар адамдардың топтары арасындағы ерекшеліктерінің себептері мен салдарының психологиялық айырмашылықтары болып табылады. Индивидуалды айырмашылық болып психикалық процестердің өту ерекшеліктері, психикалық күйдің, эмоционалды процестердің, сонымен қатар тұлғаның темпераменті, мінезі және қабілеті сияқты жалпы құбылыстардың пайда болуы мен динамикасы түсіндіріледі.

Дербес өзгешеліктердің пайда болу себептері – адам өміріндегі биологиялық және әлеуметтік факторлардың (тұқымқуалаушылық пен орта, туа біткен және жүре пайда болған) күрделі диалектикалық өзара қарым-қатынастары жөніндегі мәселе – ең күрделі де принципиалды мәселелердің бірі. Осы себептерді түсіну негізі шындық ретінде қабылдануы тиіс, алайда психологиялық әдістер арқылы өзгертілуі мүмкін емес облыстарды, аспектілерді белгілей отырып, бір жағынан (биологиялық, тұқым қуалаушылық, туа біткен факторлар тарапынан), белгілі бір сипатта психологтың кәсіби жұмысында шекаралар белгілеп, белгілі бір шектер орнатады. Әңгіме адамның жеке тұлға және биологиялық ағза ретіндегі – жыныс, дененің жалпы конституциясы, жүйке жүйесінің қасиеттері (темперамент пен алғышарттар негізін құрайтын), мидың функционалды геометриясы сияқты психологиялық сипаттамалары турасында болып отыр. Басқа жағынан алып қарағанда (әлеуметтік, жүре пайда болған және орта факторлары тарапынан), дербес өзгешеліктердің пайда болу себептерін түсіну кәсіби психологқа ғылыми зерттеу немесе практикалық жұмысы шеңберінде «қай жерге күш салынуы тиістігін (қай бағытта жұмыс істеу керектігін)» ғылыми және негізделген сипатта анықтауға мүмкіндік береді. Дәлірек айтсақ, мәселе тұлғалық құрылымдардың өзгермелілік шекаралары

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ 3

1. ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫ ПСИХОЛОГИЯҒА КІРІСПЕ 5
1.1. Дифференциалды психология пәні мен әдістері, оның негізгі міндеттері 5
1.2. Жеке айырмашылықтар пайда болуының және даралықтың қалыптасуының негізгі факторлары: адам психикасы дамуындағы биологиялық және әлеуметтік факторлар, тұқымқуалаушылық пен орта, туа біткен және жүре пайда болған қасиеттері 6
1.3. Табиғи және әлеуметтік факторлардың адам бойындағы біртұтастығы: «ағза», «тұлға», «даралық» ұғымдары, олардың өзара қатынасы. Даралық пен тұлғаның дифференциалды психология тұрғысынан алып қарағандағы құрылымы 11
Әдебиеттер 16

2. ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫ ПСИХОФИЗИОЛОГИЯ 17
2.1. И.П. Павлов концепциясындағы жүйке жүйесінің типологиялық қасиеттері 17
Әдебиеттер 25
2.2. Б.М. Тепловтың жүйке жүйесінің қасиеттері ұғымының дамуы 26
Әдебиеттер 37
2.3. В.Д. Небылицынның жүйке жүйесінің жаңа қасиеттерін ашуы 37
Әдебиеттер 40
2.4. Парциалдылық және ми қыртысының функционалды бөлінуі проблемасы 41
Әдебиеттер 44

3. ТЕМПЕРАМЕНТ, МІНЕЗ ЖӘНЕ ҚАБІЛЕТ 45
3.1. Темперамент теориялары: тарихы және қазіргі заман 45
Әдебиеттер 62
3.2. Мінез, зерттелу тарихы, мінез құрылымы. Мінез типологиясы 63
Әдебиеттер 73

3.3. Қабілет. Қабілет теориясы. Тұлға құрылымындағы қабілеттердің алатын орны. Жалпы және арнайы қабілеттер 73
Әдебиеттер 92

4. АДАМ КОНСТИТУЦИЯСЫ ҰҒЫМЫ 94
4.1. Дене бітімі типтерінің жіктелуі (классификациясы) 94
4.2. Адамның жалпы және жеке конституцияларсы. Адам конституциясы жөніндегі қазіргі заманғы түсініктер 97
Әдебиеттер 100

5. ЖЫНЫСТЫҚ ДИМОРФИЗМ 101
5.1. Жыныстық диморфизм: негізгі түсініктері 101
5.2. Психиканың жыныстық және жастық ерекшеліктері 104
Әдебиеттер 115

ҚОРЫТЫНДЫ 116

ҚОСЫМШАЛАР 119